

Ülkedeki şiddeti anlamada aileyi incelemek işe yarar mı?

OTORİTER ANABALARIN ÇOCUKLARINDA İÇEKAPANIKLIK GÖRÜLEBİLİR, BİR KISMI SORUNLARIYLA NASIL BAŞEDECEĞİNİ BİLEMİYEN, ÖZGÜVENİ DÜŞÜK YETİŞKİNLER OLURLAR

BİLGE SELÇUK
@byagmurlu
Koc Üniversitesi

Otoriter ailelerde anababa serttir, kurallarında katıdır, sorgusuz itaat bekler. Çocuk kurallara uymada kusur ettiğinde ceza alır, bazen dayak yer. Amaç, ev düzenini bozduğunda sonucun ne olduğunu göstererek çocuğu terbiye etmek, kurallara harfiyen uymasını sağlamaktır. Ailedeki çocuklar farklı özelliklere ve dolayısıyla farklı ihtiyaçlara sahip oldukları halde, beklentiler hepsinden aynıdır, esneklik yoktur, otoriter aile sistemi kişi odaklı değildir. Ama insanın iki temel, doğal ihtiyacı vardır; biri bağlantılı olma, yani sevdiği insanlarla yakın ve anlamlı bir ilişki içinde olma; diğeri ise ayrışma, yani özerk bir birey olma. Her iki eğilim de karşılandığı sürece gelişim sağlıklı olur. İdeal olan, kişinin değer verdiği ailesiyle veya başka topluluklarla bağlantısını devam ettirirken, tüm bu ilişkiler içersinde bir birey olarak kendisi düşünebilmesi, sorgulayabilmesi, kendi değerlerine, davranışlarına karar verebilmesi, kendisi olabilmesidir.

Otoriter aile çocuğun ayrı bir birey olmasına izin veren bir yapı içermez, ebeveynin karar verdiği şekilde yaşamasını ister. Bunu sağlamaya yönelik baskıcı, cezacı ve sert anababa tutumları çocuğun gelişimine farklı şekillerde olumsuz etki yapar. Öncelikle çocuğa bunların doğru, işe yarayan davranışlar olduğunu gösterir.

Baskın olan, güç kullanan etrafına dediğini yaptırıyor, bu davranışlar meşrudur. Otoriter anababalık bir yandan da çocuktaki temel gelişim alanlarına zarar verir. Bir birey olarak önemsenmeyen, her sesi çıktığında

cezalandırılan çocukta güven duygusu ve regülasyon (kendini kontrol) becerisi zedelenir. Onu döven, en çok güvenmesi gereken kendi öz anababasıdır; oysa o bir çocuktur, savunmasızdır.

Tüm bunlar olması gereken deneyimler değildir elbette, çocuğun beklediği sıcak bir ilgi, korunma, desteklenme ve yol göstermedir. Dolayısıyla bu yaşantılar travmatize edicidir, çocuğun stresle baş etme becerilerini bozar. Tekrar tekrar dayak yiyen çocuk her an benzer bir olay yaşayabileceği korkusuyla tetikte bekler, anababanın hareketlerini izler, yüz ifadelerinden bile anlam çıkarmaya çalışır, çalışır ki dayak gelmeden önlemini alabilsin, kendini koruyabilsin. Kaygı düzeyi yüksek, savunmaya hazır şekilde yaşar.

Otoriter anabaların çocuklarında içekapanıklık görülebilir, bir kısmı sorunlarıyla nasıl başedeceğini bilemeyen, özgüveni düşük yetişkinler olurlar. Başta sözünü ettiğimiz o iki temel ihtiyaçtan biri olan "birey olabilmek"de sıkıntı görülür. Ama elbet her çocuk aynı özellikleri taşımaz. Bir kısmında anababaya itaat ve dayak karşısında sinmeyle başlayan aile yaşantısı, yerini otoriteye karşı gelme ve başkaldırıya bırakabilir. Çocuk baskıya ve cezaya çare bulamıyor ama o şekilde de yaşayamıyorsa, itiraz etmeye, evdeki sistemin değişmesinin talep etmeye başlar. Çocuk başkaldırdıkça otoriteyi sağlamaya çalışan anababa daha baskıcı olacak, daha çok ceza verecektir, ki bu bir kısır döngü halini alarak hem çocuğun, hem anababanın şiddet dozunu artırabilir.

Bunlar duygu ve davranış bozukluklarının nasıl oluştuğunu inceleyen gelişimsel psikopatoloji alanının konularıdır. Kişinin davranışları -bu bir çocuk, ergen veya yetişkin olabilir- ne zamanki ciddi bir problem oluşturmaya başlar, o zaman aile, okul veya kişiyle ilişkili olan diğerleri psikolojik destek için bir uzmana başvururlar. Burada ilk anlaşılmaya çalışılan, kişinin o saldırgan davranışı neden gösterdiğidir. Her davranışın bir işlevi vardır, hiçbir davranış sebepsiz yere ortaya çıkmaz. Bir toplulukta sadece birkaç kişi şiddet gösteriyorsa bireye odaklanılabilir, ama o davranış bir yerde yaygın olarak görülüyorsa, yani çok kişi aynı şekilde davranıyorsa, sebebini birey-

lerin kendisinden ziyade o yaşam yerinde aramak gerekir. Yaygın olarak görülen davranışların hayatta kalmayı sağlayıcı, yaşamsal bir işlevi vardır. Her durumda, o istenmeyen davranışın azaltılması için ilk yapılması gereken, davranışın işlevsel, yani gerekli olmasına sebep olan koşulları ortadan kaldırmaktır.

Anababa baskıcı olduğu ve dayağa başvurduğu sürece çocuğun da saldırgan davranış gösterme ihtimali yüksektir. Otoriter anababa bu tutumundan vazgeçmediği sürece çocuğun düşünme ve hareket etme şeklinde bir değişiklik beklenemez. Ancak bu negatif aile ortamı düzeldikten sonra çocuğun kaybettiği güven duygusu yerine gelecek, tehdit algısı ve kaygısı azalacak, pozitif davranışlar göstermeye başlayabilecektir. Tüm bunların olması zaman ister. Çünkü çocuk mevcut hareket şeklini yıllar içersinde bir başetme mekanizması olarak geliştirmiş, ancak bu şekilde kendini koruyabilmek için var olabileceğini öğrenmiştir. O saldırgan davranışlarının artık işlevsel olmadığını, artık öyle davranmasına gerek olmadığını, çünkü anababasının artık otoriter olmadığını görmek, buna ikna olmak için yeni olumlu deneyimlerinin artması gerekir. Pozitif ilişkiler, çok zarar görmüş organizmaları dahi iyileştirme gücüne sahiptir. Ama iyileşme için önce travmanın geçmesi gerekir, ilk koşul budur.

Zaman zaman taciz düzeyine varan dayak vakalarında, akrabaların veya komşuların "Ama canım, o da pek yaramaz bir çocuktur, çok karşı gelirdi anababasına" dediğini duyarız. Oysa bu kronik "yaramazlık", karşı gelme, söz dinlememe davranışını çoğu zaman ilk ortaya çıkartan ebeveynlerin baskıcı tutumudur. Etki hemen her zaman yukardan aşağıya doğrudur, yani anababadan çocuğa doğru, tam tersi değil. Kaldı ki çocuk mızacı gereği tepkisel ve söz dinlememeye meyilli olduğunda dahi, dayak bir çözüm yolu olmadığı gibi, taciz hiçbir koşulda kabul edilemez, ve olsa olsa hem kişi, hem toplum için uzun süreli, fevkalade olumsuz sonuçlar getirir.

Tüm bunlar sadece kişilerin psikopatolojisi için mi geçerlidir, yoksa ülkelere de uygulanabilir mi bilmiyorum; uzmanlar ve okuyucular üstünde düşünebilirler.

